

STORTINGET

Representantforslag 68 S

(2018–2019)

fra stortingsrepresentant Bjørnar Moxnes

Dokument 8:68 S (2018–2019)

Representantforslag fra stortingsrepresentant Bjørnar Moxnes om Libya-krigen og bruk av norsk forsvarsmakt i utlandet

Til Stortinget

Bakgrunn

Prioritering av forsvar av Norge

De siste 20 årene har det skjedd et brudd med tradisjonell norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik. Norge har i etterkrigstiden deltatt i fredsbevarende operasjoner under FN-kommando, men fra 1814 til 1999 deltok Norge aldri i angrepskrig. I 1999 sluttet Norge seg til NATOs angrep på Jugoslavia, til tross for at militæraksjonen ikke hadde mandat fra FNs sikkerhetsråd. Siden har Norge deltatt i en rekke krigsoperasjoner i utlandet med ulik grad av støtte fra FN. Norge har deltatt på ulikt vis i Afghanistan-krigen sammenhengende siden 2001. Med over 17 år er dette Norges lengste deltakelse i væpnet konflikt i utlandet siden uavhengigheten i 1814. Under krigen mot Libya gjennomførte Norge flere og tynge bombeangrep enn i alle andre væpnede aksjoner Norge hadde deltatt i til sammen etter andre verdenskrig. Norge har også, gjennom den USA-ledede Operation Inherent Resolve, sendt militære styrker inn i Syria, uten den syriske statens tillatelse, for å trene og støtte væpnede opprørsgrupper. Forslagsstiller henviser til Grunnloven § 26, der første ledd starter som følger: «Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet (...)». Det er liten tvil om at regjeringens rett til å begynne krig etter Grunnlovens intensjon be-

grenses til krig for å forsvare landet. Norge har en lang tradisjon som fredsnasjon gjennom flere århundrer og har dessuten en egeninteresse av at terskelen for krig gjøres så høy som mulig, slik at det ikke skapes presens for at militært overlegne stater tvinger sin vilje på mindre land med militære midler eller trussel om bruk av militære midler. Som et lite land med liten befolkning vil Norge, uansett hvor mye penger som settes av til forsvar av landet, aldri kunne hevde seg i en verden der det er militær makt, og ikke rett, som regulerer forhold mellom stater.

I sitt fagmilitære råd fra 2015 fastslår forsvarssjef Haakon Bruun-Hanssen at langvarig deltakelse i internasjonale militære operasjoner i utlandet har «gått på bekostning av beredskapen hjemme». Forslagsstiller mener både Grunnloven, Norges egeninteresse av fred og nødvendigheten av å prioritere hjemlig beredskap taler for at landets begrensede forsvarsmakt brukes til å forsvare Norge og eventuelle fredsbevarende operasjoner under FN-ledelse, ikke til krigføring under andre lands ledelse i utlandet.

Regler og åpenhet om krigsdeltakelse

Det norske politiske systemet ble i stor grad utviklet i en periode der norsk forsvarsmakt kun skulle brukes for å forsvare Norge, og det å bruke militær makt mot stater som ikke truet Norge, var lite aktuelt. Når norske beslutningstakere i nyere tid langt oftere må ta beslutninger om å bruke norsk militærmakt i utlandet, mangler derfor både en klar fordeling av plikter og rettigheter mellom regjering og storting, regler for åpenhet om beslutningen og beslutningsgrunnlaget og klare kriterier for når slik deltakelse er forsvarlig og i tråd med Grunnloven.

De viktigste avgjørelser Norge kan fatte, om krig og militære operasjoner i utlandet, fattes med mindre deltagelse fra Stortinget og regjeringen enn på noe annet forvaltningsområde. Tradisjonelt plasseres slike beslutninger i kjernen av den nasjonale autonomi, og de er gjenstand for omfattende regulering i Grunnloven og folkeretten. I Libya-saken ble disse reglene brutt på flere punkter. Svaret er ikke å endre reglene i norsk rett for å legitimere fortsatt tilsidesettelse av Stortinget, Grunnlovens intensjon og folkeretten, men å etablere mekanismer som gjør det enklere for beslutningstakerne å overholde disse reglene og prinsippene og enklere for offentligheten å etterprøve at de blir overholdt.

I forbindelse med Norges deltakelse i krigen i Libya fastslo daværende statsminister Jens Stoltenberg overfor Stortinget at Norge i folkerettslig forstand ikke var i krig i Libya. Samtidig hadde Forsvarsdepartementet kommet til motsatt konklusjon, altså at Norge i folkerettslig forstand var i krig. En rekke handlinger som etter internasjonal rett er lovlige i krig, vil være ulovlige og straffbare dersom det ikke, i folkerettslig forstand, er krig. Når regjeringen beslutter å gå til krig, innebærer det samtidig at motparten, etter internasjonal rett, har lov til å gjennomføre angrep mot norske militære mål, også i Norge. Det er derfor svært viktig at offentligheten og Stortinget får klar og tydelig beskjed om regjeringens beslutning betyr at Norge er i krig eller ikke.

Libya-krigen

19. mars 2011 gikk en koalisjon ledet av USA til krig mot Libya. 31. mars samme år ble ledelsen av krigen overført til NATO. Norge deltok militært både i Operation Odyssey Dawn, under USAs ledelse, og i Operation Unified Protector under NATO-ledelse. Sikkerhetsrådets resolusjon 1970 og 1973 ble oppgitt som folkerettslig grunnlag for militæraksjonen som skulle beskytte sivile mot den libyske regjeringshærens mulige gjen Erobring av den opprørskontrollerte byen Benghazi. Norge slapp 588 bomber mot Libya, flere av dem i tettbygde strøk. Krigen, som ifølge NATO-landenes talspersoner skulle være begrenset til å beskytte sivile i tråd med resolusjonene fra sikkerhetsrådet og prinsippet om «right to protect», viste seg å være en krig for regimeskifte. Amnesty International har i rapporten «Libya: The Forgotten Victims of NATO Strikes» dokumentert en rekke tilfeller der flere hundre sivile er drept, lemlestet og gjort hjemløse gjennom NATOs luftangrep mot sivile strøk. Det regjeringsoppnevnte utvalget som evaluerte Norges deltakelse i Libya-krigen, har imidlertid ikke undersøkt hvor mange sivile som ble drept og skadet av norske bomber eller i angrep der Norge deltok.

Etter at regimet til Muammar al-Gaddafi falt, har Libya vært preget av kontinuerlig vold, kaos, islamistisk terror og humanitær krise. Libya har falt 49 plasser på FNs levekårsliste, og landet brukes som base av islamis-

tiske terrororganisasjoner som også har angrepet Europa. Ifølge Human Rights Watch har væpnede grupper som fikk betydelig makt i landet på grunn av regimeskiftet, utført etnisk rensing mot mørkhudede libyere og afrikanske innvandrere i et omfang som kan utgjøre «forbrytelser mot menneskeheten», og kjøp og salg av mørkhudede slaver har foregått åpenlyst i landet. Krigen har også ført til en stor flyktningstrøm ut av Libya til Europa, også til Norge. Den norske evalueringen av Norges deltakelse i Libya-krigen påpeker at

«[u]tenriksministerens påstand i Stortinget 9. mai om at FNs mandat kun handlet om å beskytte sivile, ikke om å hjelpe militære styrker til å utvirke en regimeendring, var av den grunn ikke nødvendigvis helt dekkende eller i samsvar med følgene av den operasjonsplan Norge hadde vært med på å vedta i NATOs råd».

Det er også uvisst om Norges NATO-allierte opplyste den norske regjeringen om al-Qaidas rolle i styrkene som var NATOs allierte på bakken i Libya. Det er ikke kjent om den norske regjeringen ble gjort oppmerksom på at opprørsstyrken som i samarbeid med NATO erobret hovedstaden Tripoli, ble ledet av en kjent kommandant fra al-Qaida, og at denne al-Qaida-kommandanten ble utnevnt til hovedstadens øverste militære leder. Hendelsen viser behovet for at norsk deltakelse i internasjonale militære operasjoner må bygge på en riktig forståelse av Norges alliertes hensikter og metoder.

Rapporten fra det norske Libya-utvalget anbefaler at regjeringens kongelige resolusjoner som omhandler norsk deltakelse i krig i utlandet, bør inneholde en rekke etterprøvbare vurderinger, fakta og betingelser for norsk deltakelse i slike operasjoner. Dette er viktig for å sikre at svært alvorlige beslutninger, som å bruke militær makt i utlandet, tas på best mulig grunnlag, og for å sikre offentligheten innsyn i beslutningsprosessen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen undersøke hvor mange som ble drept og skadet av de bombene som ble sluppet av norske kampfly over Libya.
2. Stortinget ber regjeringen undersøke om daværende statsminister Jens Stoltenberg tilsidesatte Forsvarsdepartementets folkerettslige og grunnlovsmessige vurdering av at Norge kom i krig mot Libya, da han i Stortinget 29. mars 2011 uttalte at «Norge er i folkerettslig forstand ikke i krig».
3. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til hvordan man innenfor Grunnlovens rammer kan sikre at norsk forsvarsmakt ikke

brukes utenfor landets grenser utenom ved selvforsvar eller i oppdrag under FN-ledelse.

4. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til hvordan man kan sikre at regjeringsbeslutninger (kongelige resolusjoner) om norsk deltakelse i militæroperasjoner i utlandet må offentliggjøres før de trer i kraft. Resolusjonen må inneholde nødvendige fakta, begrunnelse og beskrivelser av økonomiske og administrative konsekvenser og dessuten inneholde: a) en vurdering av

det folkerettslige grunnlaget for å delta i operasjonen, b) rammer for bruk av norsk militærmakt, herunder kommando og kontroll, c) rammer for våre alliertes bruk av militærmakt i operasjonen Norge deltar i, d) en vurdering av om kravene i Grunnloven § 25 blir oppfylt og en vurdering av om operasjonen er en «krig» i Grunnlovens forstand, og i så fall hva som gjør at den er «til forsvar av landet» i tråd med Grunnlovens § 26, e) målsettinger og f) varighet av innsatsen.

15. januar 2019

Bjørnar Moxnes

